

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ»

Дзененко Олександра,
*магістрант Педагогічного інституту Київського
університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*

У сучасному освітньому середовищі тривають процеси оновлення, викликані пріоритетними завданнями шкільної реформи, передусім – підготовкою школяра як соціально компетентної особистості. Проблема формування соціальної компетентності молодшого школяра є особливо актуальною. Вивченням і дослідженням соціальної компетентності особистості займалися вітчизняні та зарубіжні філософи, психологи та педагоги. Аналіз досліджуваної проблеми висвітлено у працях Н. Бібік¹, Г. Васьківська^{2, 3}, М. Гончарова-Горянська⁴, С. Косянчук⁵, І. Ніколаеску⁶, В. Шахрай⁷ та ін.⁸. Особливості формування соціальної компетентності учнів молодших класів розглянуто у працях О. Галакової⁹ С. Данилейко¹⁰, О. Проценко¹¹ та ін.

Дослідники зазначають, що соціальна компетентність є необхідною складовою особистості і визначає успіх у становленні дитини як повноцінного члена соціуму. Різноманітність у визначеннях і трактуваннях поняття «соціальна компетентність» не є суперечливими, адже йдеться про здатність жити в соціумі; дотримуватися соціальних норм і правил; співпрацювати, а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати питання на перетині системи соціальних відносин суспільства і людини (Бібік Н.); про сукупність знань і вмінь, акцентованих на ціннісних орієнтаціях, що зумовлюють соціальну поведінку особистості (Гончарова-Горянська М.). О. Галакова зазначає, що соціальна компетентність є інтегративною особистісною характеристикою, що відображає визнання ним цінності себе та іншого. На думку О. Проценко, соціальна компетентність учнів формує знання, уміння, навички і здібності, потрібні для подальшої освіти у змінюваних соціальних умовах, стаючи головним механізмом у соціалізації та адаптації тощо.

Процес соціального розвитку особистості здійснюється впродовж життя. Найсприятливішим періодом є молодший шкільний вік. Саме в цей час найкраще залучати дитину до громадського життя, коли формуються соціальні засади та засвоюються соціальні норми. У процесі формування особистості молодшого школяра спостерігається розвиток соціальних відносин, набуття соціальних ролей, що розширює взаємодію дітей з оточуючим світом. Саме такі зміни є підґрунтям для формування соціальної компетентності. Дослідження показують, що соціальна компетентність молодшого школяра базується на таких особистісних утвореннях, як мотивація досягнення, довільність, позитивне ставлення до себе, здатність до адекватної самооцінки та конструктивної поведінки у важких ситуаціях.

Важливим у процесі формування соціальної компетентності молодшого школяра є створення відповідних педагогічних умов: створення соціально-педагогічного виховного середовища; формування суб'єкт-суб'єктних ставлень на основі діалог; організація спільної діяльності; надання можливості учням проявляти себе; залучення учнів до різних видів суспільно корисної діяльності і т.ін. Створення таких умов пришвидшується за чіткого розуміння педагогічними працівниками освітніх ідей і за високого їх професіоналізму.

Для опанування молодшими школярами соціальної поведінки значну роль відіграє навчальний предмет «Я у світі», що має інтегрований характер та чітко виражену виховну спрямованість. Метою предмета є формування здатності дитини на саморозвиток відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб; виховання молодшого школяра як громадянина України – вільної, демократичної, освіченої людини, здатної до незалежних моральних дій; формування навчальних вмінь і навичок та потреби в навчанні, а також здатності до практичного і творчого використання набутих знань; сприяння збагаченню духовного світу та моральної культури дитини, становленню її світогляду¹². Зміст курсу багатоаспектний і передбачає: формування у дітей уявлень про себе як особистість; розуміння своєї неповторності; цінності для людини життя і здоров'я, сім'ї та родини; виховання в учнів стійкого відчуття належності до шкільної та місцевої громад, українського народу, європейської цивілізації та людства; розвиток позитивного ставлення до законів і атрибутів Української держави; виховання гуманної, соціально активної особистості; оволодіння способами діяльності і моделями поведінки; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві; формування вміння самостійно ухвалювати відповідальні рішення щодо власної моральної поведінки; випробування учнями себе у ролях громадянина України, члена шкільної громади, дитячого колективу; утвердження ціннісного ставлення до навколишнього світу (*Я у світі ...*). Отже, задля забезпечення виконання зазначених завдань, необхідно будувати урок так, щоб учні мали змогу аналізувати та розмірковувати над різними життєвими ситуаціями, пропонувати шляхи розв'язання проблемних питань і робити відповідні висновки. Водночас учитель має допомагати учням отримати досвід толерантної поведінки, співпраці, співпереживання, а також зрозуміти значення життя як найвищої цінності.

Методика викладання навчального предмета «Я у світі» передбачає сукупність форм, методів і прийомів в організації процесу здобуття соціальних знань і розвитку вмінь, здібностей, які дають змогу особистості взаємодіяти в суспільстві з різними групами людей, виконуючи різні соціальні ролі. Важливо сприяти тому, щоб дитина застосовувала здобуті нею знання про способи громадянської активності як у знайомих, так і змінених, нових ситуаціях, що впливатиме на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності.

Оскільки поняття соціальної компетентності багатоаспектне, то під ним розумітимемо набуту здатність особистості взаємодіяти із навколишнім світом та орієнтуватись у змінних соціальних умовах. Формування соціальної компетентності молодшого школяра вимагає створення освітнього середовища, у якому учні зможуть користуватися набутими

компетентностями. Але для успішної соціалізації учнів слід враховувати основні умови, чинники і способи діяльності. Важливу роль в опануванні школярами соціальної поведінки відіграє навчальний предмет «Я у світі», що має інтегрований характер і чітко виражену виховну спрямованість.

¹ Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 1–4.

² Васьківська Г. О. Знання про людину як основа формування соціальної компетентності. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 8. С. 22–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2012_8_8

³ Васьківська Г. О. *Людинознавство. Для учнів 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів* : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 256 с.

⁴ Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2004. № 7–8. С. 71–74.

⁵ Косянчук С. В. Соціалізація та самовизначення особистості: апрейдери процесу реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. Київ : Талком, 2018. С. 138–141. URL: http://pc.phdpu.edu.ua/images/tezy_2018.pdf

⁶ Ніколаєску І. О. *Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів* : навч.-метод. посіб. Черкаси : ОПОПП, 2014. 76 с.

⁷ Шахрай В. М. Формування соціальної компетентності особистості як умови її якісно взаємодії з суспільством. *Вісник ЛНУ імені Т. Шевченка*. 2012. №7 (242). Ч.ІІ. С. 53–59.

⁸ *Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект* : кол. монограф. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська та ін.]. Київ, 2018. 260 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/713853/>

⁹ Галакова О. В. *Развитие социальной компетентности младших школьников во внеурочной деятельности* : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 2013. 203 с.

¹⁰ Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи. *Соціум. Наука. Культура* : матер. наук. конф. URL: <http://intkonf.org/danileykosi-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkoli/>

¹¹ Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2014. Вип. 35 (88). С. 451–457.

¹² *Я у світі* : Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 3-4 кл. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/7.-ya-u-sviti.-3-4-klas.docx>